

تمامی حقوق انتشار این اثر، متعلق به نشریه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه دانشگاه تبریز می‌باشد.
این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY: 4 است.

ارزیابی تأثیرات اجتماعی و فرهنگی شرکت فولاد مبارکه اصفهان بر زیست اجتماعی محیط پیرامون آن

شناسه دیجیتال: <https://sociology.tabrizu.ac.ir> DOI:10.22034/JEDS.2022.51187.1643

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۰۶/۰۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۲۹

حمید دهقانی^{۱*}

زهرا جلالی^۲

چکیده

اجرای طرح‌های بزرگ صنعتی و عمرانی، همواره با آثار سازنده و مخرب بر محیط طبیعی و جوامع انسانی همراه است. اجرای این طرح‌ها، بر ساختار اجتماعی و فرهنگی جامعه محلی در این مناطق تأثیرهای متعددی می‌گذارد. تدوین و اجرای برنامه‌های توسعه فرهنگی و اجتماعی در موفقیت اجرای طرح‌ها، و در فرایند انتقال این جوامع از حالت سنتی و روستایی به جامعه صنعتی و شهری، نقش مهمی دارد. این امر، بر اهمیت انجام دادن مطالعات اجتماعی می‌افزاید. امروزه با حضور شرکت فولاد مبارکه، برای بسیاری از شهروندان مبارکه این سوال مطرح می‌شود که تأثیرات اجتماعی و فرهنگی این شرکت بر شهر آنها چیست؟ علاوه بر این، حضور این صنعت چه تأثیرات منفی احتمالی بر جامعه محلی و مجموعه اطراف آن خواهد داشت؟ پژوهش حاضر با استفاده از روش پیمایش و نمونه‌گیری خوشه‌ای در تابستان ۱۴۰۰ انجام شده است. جامعه آماری در این پژوهش، شامل تمامی افراد بالای ۱۸ سال ساکن شهرستان مبارکه هستند. پرسشنامه محقق ساخته، بین ۴۸۰ نمونه توزیع شد. نتایج حاکی از آن است که مهاجرپذیر شدن منطقه، تأثیر فرهنگ مهاجران بر فرهنگ بومی و بهبود امکانات ورزشی و فرهنگی شهر، از مهمترین تأثیرات فرهنگی فولاد، همچنین اختلاف طبقاتی و ایجاد نابرابری، افزایش شبکه ارتباطی با خارج از منطقه، شکل‌گیری ترس از افزایش بیماری‌ها و توسعه اجتماعی از مهمترین تأثیرات اجتماعی فولاد بر این منطقه می‌باشد. میانگین به دست آمده از ابعاد توسعه اجتماعی، مسئولیت اجتماعی، توسعه فرهنگی، تغییر فرهنگی و سازگاری فرهنگی بالاتر از میانگین متوسط، و میانگین برابری اجتماعی، پایین‌تر از میانگین متوسط می‌باشد.

واژگان کلیدی: تأثیرات اجتماعی، تأثیرات فرهنگی، زیست اجتماعی، فولاد مبارکه

۱. استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، ایران، (نویسنده مسئول)

h.dehghani@ltr.ui.ac.ir

Zahra.jalali1985@gmail.com

۲. کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه اصفهان، ایران

مقدمه و بیان مسئله

ورود صنعت، خاصه صنایع مدرن به اجتماعات محلی موجب دگرگونی‌هایی در ساختار منطقه می‌شود که یکی از نتایج آن توسعه‌ی صنعتی منطقه است. در بیش‌تر موارد در کشور ما این توسعه‌ی صنعتی به توسعه‌ی اجتماعی منطقه منجر نشده است. اجرای این طرح‌ها، بر ساختار اجتماعی و فرهنگی جامعه محلی در این مناطق تأثیرهای متعددی می‌گذارد و عموماً اقدامات توسعه‌ای به سادگی به اهدافی که برای آن‌ها در نظر گرفته می‌شود دست نمی‌یابند و دست یافتن به این اهداف نیازمند فراهم شدن شرایط اجتماعی خاص است. در واقع، هر اقدامی که در زمینه‌ی توسعه انجام می‌شود، محتمل است که تأثیرات منفی به همراه داشته باشد و بدون لحاظ کردن این تأثیرات منفی نمی‌توان عاقبت خوشی برای فرایندهای توسعه تصور کرد (فاضلی، ۱۳۸۹: ۱۱).

ارزیابی تأثیر اجتماعی و فرهنگی با ارزشیابی تأثیرات نیز مرتبط بوده و سعی دارد ضمن شناسایی پیامدهای مثبت و منفی پروژه‌ها، میزان تحقق‌پذیری اهداف آنها را برآورده کند. در کل باید گفت که در مطالعات ارزیابی، با توجه به بسترهای اجتماعی جامعه هدف، منافع گروه‌های ذی‌نفع و دامنه تأثیرات پروژه، نوع رهیافت و سیاست غالب در اجرای طرح‌ها، انواع و شدت پیامدهای احتمالی از این سیاست‌ها را تعیین می‌کند (علینژاد، ۱۳۹۲: ۱۰۳).

با وجود این که امروزه ارزیابی تأثیرات اجتماعی پیشرفت چشمگیری در دنیا داشته و مفهومی بین‌المللی است که دارای مراحل و روش‌های مخصوص است، در ایران به ویژه در پروژه‌های صنعتی کشور تاکنون مورد توجه کافی قرار نگرفته است. در چنین شرایطی اهمیت توجه و اجرای این نوع ارزیابی، ضرورتی انکارناپذیر است. انجام چنین پژوهش‌هایی می‌تواند به سیاست‌گذاران و مجریان پروژه‌های صنعتی کمک کند تا با انجام ارزیابی تأثیرات اجتماعی پروژه‌های صنعتی و شناسایی تأثیرات اجتماعی مثبت و منفی اقدامات خود، به تقویت پیامدهای مثبت و هم‌چنین کاهش اثرات منفی توسعه در مناطق عملیاتی اقدام کنند. از سوی دیگر، انجام ارزیابی تأثیرات اجتماعی و جلب مشارکت جوامع محلی پیرامون صنعت فولاد در مناطق عملیاتی می‌تواند موفقیت توسعه‌ی صنعتی و توسعه‌ی اجتماعی را فراهم کند.

در واقع، صنعت فولاد که یکی از بزرگ‌ترین صنایع کشور است، به دلیل حجم تولید و وابستگی صنایع دیگر به آن، شاید تا قرن‌ها اهمیت خواهد داشت. با توجه به طیف مسائلی که صنعت فولاد در زمینه‌ی مسایل اجتماعی می‌تواند با آن‌ها روبه‌رو شود، فرصت مناسبی برای توسعه‌ی اتاف (ارزیابی تأثیرات اجتماعی فرهنگی) در این صنعت وجود دارد تا با نشان دادن

کارآمدی‌های این حوزه از دانش در کمک به مدیریت مناسب توسعه‌ی صنعتی، شرایط گسترش این دانش در بقیه‌ی عرصه‌های اقدامات توسعه‌ای نیز فراهم شود.

شرکت فولاد مبارکه اصفهان، بزرگ‌ترین واحد صنعتی خصوصی در ایران و بزرگ‌ترین مجتمع تولید فولاد در کشور است، که در شرق شهر مبارکه قرار دارد. فولاد مبارکه هم‌اکنون محرک بسیاری از صنایع بالا دستی و پایین دستی است. در میان شرکت‌های ایرانی، فولاد مبارکه به عنوان یک شرکت پیشرو توجه ویژه‌ای به مسئولیت‌های اجتماعی خود داشته است. اما با این حال این سوال که صنعت بزرگ فولاد مبارکه اصفهان چه اثرات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی می‌تواند بر زندگی اجتماع محلی ساکن داشته باشد، نیاز به ارزیابی دارد. از سوی دیگر، شناخت نیازهای اساسی ساکنان و برنامه‌ریزی برای برآوردن آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

در سال‌های اخیر، با توجه به افزایش آسیب‌های اجتماعی، افزایش مهاجرت در این منطقه و از بین رفتن بافت انسانی بومی برای بسیاری از شهروندان این سوال و مساله مطرح می‌شود که تأثیرات شرکت فولاد مبارکه اصفهان بر مسائل اجتماعی و فرهنگی شهرشان چیست؟ علاوه بر این، ساخت این مجموعه چه تأثیرات منفی احتمالی بر جامعه محلی، محیط زیست و مجموعه اطراف آن خواهد داشت و چگونه می‌توان آنها را کنترل و مهار نمود؟ در واقع، آثار سازنده و یا مخرب بر محیط طبیعی و جوامع انسانی در اجرای طرح‌های بزرگ صنعتی، و تأثیرات متعدد بر ساختار اجتماعی و فرهنگی جامعه محلی، همچنین فرایند انتقال این جوامع از حالت سنتی و روستایی به جامعه صنعتی و شهری، بر اهمیت انجام دادن مطالعات اجتماعی می‌افزاید. تجربه سال‌های متمادی اجرای اقدامات توسعه‌ای براساس رویکردی عمدتاً اقتصادی و بدون ملاحظه‌ی تأثیرات زیست محیطی، فرهنگی و اجتماعی‌ای که این اقدامات به جا می‌گذارند (مانند: افزایش بیماری‌ها، افزایش مهاجرین، ایجاد تورم در منطقه، آسیب‌های اجتماعی و ...)، خوشایند نبوده است. از این رو ضروری است تا برای هرچه بیشتر اثربخش نمودن این پژوهش پس از بهره‌برداری، ابعاد مختلف موضوع مدیریت و برنامه‌ریزی شود تا از این رهیافت سیاست‌گذاری مناسبی برای اداره آن انجام گیرد.

مبانی نظری

غلبه‌ی برداشت اقتصادی در ارزیابی طرح‌های توسعه، اولویت یافتن صداهای قدرتمندتر در جریان سیاست‌گذاری‌ها و بی‌توجهی به گروه‌های حاشیه‌ای و محروم، درک ناقص از روابط متقابل و سیستمی میان موضوعات انسانی، کالبدی و زیست محیطی و سرانجام هزینه‌های تحمیل شده به جوامع به سبب این بی‌توجهی‌ها که در نهایت پایداری توسعه و عدالت اجتماعی

را تهدید می‌کند، موجب ظهور پارادایم ارزیابی اثرات اجتماعی شد (فاضلی، ۱۳۸۹). نخستین اصل دستور کار نیز با عنوان «نخست به مردم توجه نمایند^۱» ابعاد اجتماعی توسعه را موضوعی الزامی و غیرقابل مسامحه می‌داند و به دولت‌ها گوشزد می‌کند که برنامه‌های توسعه را مطابق با معیارهای این پارادایم، طراحی کنند (پیسانی و ساندا^۲، ۲۰۰۶).

ارزیابی تأثیر اجتماعی، بر این پیش فرض استوار است که رخدادهای توسعه محور دارای پیامدهای اجتماعی هستند و بنابراین، تصمیم‌سازان پیش از هرگونه اقدامی باید از پیامدهای عملشان آگاه شوند و افرادی که از طرح توسعه تأثیر می‌گیرند، فرصتی بیابند تا در طراحی سرنوشت آینده‌شان مشارکت کنند. امروزه مشارکت مردم و استفاده از دانش بومی در ارزیابی تأثیر اجتماعی، امری پذیرفته شده به حساب می‌آید (استولپ، ۲۰۰۳: ۲۴۶).

در زمینه تحلیل الگوهای اجتماعی، کمیته بین‌سازمانی (۱۹۹۴)، ارزیابی آثار اجتماعی را به این صورت تعریف کرده است: «تلاش برای ارزیابی و برآورد پیامدهای اجتماعی‌ای که ممکن است از اقدامات و سیاست‌های خاص، از جمله برنامه‌ها و اجرای سیاست‌های جدید و اجرای برنامه‌های دولتی مشخص ناشی شود». در نسخه‌ای دیگر از گزارشی که کمیته فوق منتشر کرده است، منظور از تأثیرات اجتماعی، هرگونه عواقب ناشی از اقدامات بخش عمومی و خصوصی است که بر شیوه زندگی، کار، برقراری ارتباط، شیوه تأمین نیازمندی‌ها و نوع غلبه مردم بر مشکلات زندگیشان اثر می‌گذارد (کمیته بین‌سازمانی، ۱۹۹۴: ۱). وسترن و لینچ (۲۰۰۳)، نیاز به ارزیابی تأثیرهای اجتماعی را نتیجه شناخت پیچیدگی اجتماعات انسانی و درک این موضوع می‌دانند که نتایج منفی و ناخواسته مداخله در آن ممکن است سنگین‌تر از نتایج مثبت آن باشد. به عقیده کارلی و باستیلو (۱۹۸۴: ۷) نیز یکی از کارکردهای اصلی ارزیابی تأثیر اجتماعی، پیش‌بینی تأثیر تغییرات تعریف شده، بر اجتماعات انسانی است. این پیش‌بینی‌ها تصمیم‌گیران را قادر می‌سازد تا مزایای مداخله‌های جایگزین را بررسی کنند (پارسی و کیایی، ۱۳۹۵: ۲۴۴).

تقسیم‌های متفاوتی برای مراحل مطالعات ارزیابی تأثیر اجتماعی ارائه شده است. شناخته شده‌ترین تقسیم‌بندی‌ها به کمیته میان‌سازمانی^۳ (۲۰۰۳) فرانک و نکلی^۴ (۲۰۰۳)، کورت فینستربوش^۵ (۱۹۸۱)، هنک^۶ (۱۹۹۷) و نیک تیلور و همکارانش^۷ (۲۰۰۴) تعلق دارند. فرانک و نکلی در مقاله‌ی «اصول بین‌المللی ارزیابی تأثیر اجتماعی» تدوین و انجمن بین‌المللی ارزیابی

1. Putting people first
2. Pisani and sandham
3. ICGPSIA
4. Vanclay
5. Finsterbusch
6. Becker
7. Taylor, Bryan, & Goodrich

تأثیر آن را به عنوان اصول ارزیابی تأثیر اجتماعی تأیید کرده است، به جای مرحله‌بندی کردن ارزیابی تأثیر اجتماعی، فعالیت‌هایی که خوب است در ارزیابی تأثیر اجتماعی صورت گیرد برشمرده است:

- ۱- شناسایی مردمی که متأثر از اقدام توسعه‌ای هستند؛
- ۲- تسهیل مشارکت ذینفعان اقدام توسعه‌ای در طراحی و تصمیم‌گیری؛
- ۳- شناسایی زمینه اجتماعی و فرهنگی محل اجرای اقدام توسعه‌ای به نحوی که بتوان بر مبنای آن واکنش مردم به تغییرات را دریافت؛
- ۴- جمع‌آوری داده‌های پایه‌ای که تصمیم‌گیری را تسهیل می‌کنند؛
- ۵- ارائه تصویری از زمینه فرهنگی و اجتماعی محل اقدام؛
- ۶- شناسایی فعالیت‌هایی که سبب ایجاد تأثیراتی در محیط می‌شوند؛
- ۷- برآورد تأثیرات احتمالی و واکنش‌هایی احتمالی ذینفعان به این تأثیرات؛
- ۸- تحلیل و برآورد گزینه‌هایی که امکان‌پذیر هستند؛
- ۹- تدوین اقداماتی برای تخفیف خسارات و تأثیرات منفی وارد بر مردم متأثر از اقدام؛
- ۱۰- تحلیل مناقشات احتمالی میان ذینفعان و ارائه راهکارهای حل مناقشه؛
- ۱۱- ارائه راهکارهایی برای مواجه شدن با تأثیرات ماندگار اقدام؛
- ۱۲- ارائه راهکارهایی برای افزایش ظرفیت‌های جامعه برای مواجه شدن با تغییرات و کنترل پیامدهای آن‌ها؛
- ۱۳- تدوین و طراحی آرایش‌های نهادی مناسب برای هماهنگ کردن گروه‌های ذینفع؛
- ۱۴- تدوین نظام مدیریت و نظارت بر اجرای راه‌کارهایی که حاصل ارزیابی تأثیر اجتماعی هستند (ونکلی، ۲۰۰۳، والف، ۲۰۰۳، به نقل از طالبیان و ملاکی، ۱۳۹۱).

کریس روچ^۱ سه روش اصلی برای ارزیابی تأثیرهای سیاست‌ها و اقدامات توسعه‌ای مطرح می‌سازد. روش اول فعالیت‌هایی را تحلیل می‌کند که برای تغییر دادن سیاست‌ها طراحی شده‌اند و از طریق استدلال‌های منطقی، درصد پیش‌بینی یا تبیین تأثیرات عمومی آنهاست. هنگام پیاده‌سازی مداخلات، تغییر سیاست‌ها می‌تواند یک راهبرد دشوار و در عین حال تعیین‌کننده باشد. معمولاً قانون‌گذاران و سیاست‌گذاران، مسئولین محلی، انجمن شهرها، یا آژانس‌های دولتی از مشکل خبر ندارند یا آن را به طور کامل درک نمی‌کنند و یا دلایل دیگری هست، از جمله

سهل‌انگاری یا نفع و غرض شخصی، که مانع سیاست‌گذاری یا اصلاح سیاستی می‌شود که تاریخش گذشته، درست فهمیده نمی‌شود، منصفانه نیست، یا از اساس غلط است. تغییر چنین سیاست‌هایی تنها راهبرد ممکن است، هم برای پیاده‌سازی مداخلات و هم برای تامین بودجه برای آن مداخلات. درواقع سیاست‌ها، رهنمودهای نوشته شده یا نانوشته‌ای هستند که سازمان‌ها، موسسات یا افراد در پاسخ به مشکلات و شرایط معین از آن‌ها استفاده می‌کنند. سیاست‌ها، عموماً هم توسط منطق شکل می‌گیرند و هم توسط فرضیات افراد درباره واقعیت، از جمله:

- فرضیاتی درباره اینکه امور چطور باید باشند. معمولاً موضوع این دسته از فرضیات تصورات افراد درباره نقش دو جنس، روابط میان گروه‌ها، رفتار مناسب و غیره است.

- فرضیاتی درباره اینکه چه چیزهایی کارایی دارند. این فرضیات ایده‌ها را به سمت نحوه مخاطب قرار دادن مشکلات، هدایت می‌کنند.

- فرضیاتی درباره افراد. درباره اینکه افراد به نظر خودشان از افراد دیگر به طور کلی، یا اعضای گروه‌های دیگر اجتماعی چه می‌دانند.

روش دوم به ارزیابی این پرسش می‌پردازد که ظرفیت‌های گروه‌های گوناگون تا چه حد تقویت شده و آنها اکنون به چه چیزهایی می‌توانند دست یابند. هدف ارزیابی تأثیر اجتماعی، اطمینان دادن از افزایش مزایا و کاهش هزینه‌های طرح‌های توسعه یا رخدادهای توسعه محور به ویژه هزینه‌های تحمیلی بر مردم است. از میان هدف‌های ارزیابی تأثیر اجتماعی می‌توان کمک به توسعه پایدار و همه جانبه، ارتقای کیفیت زندگی، کاهش محرومیت و توسعه برابری اجتماعی درون نسلی و بین نسلی، افزایش بازدهی مداخله‌های توسعه‌ای، استفاده بهینه از منابع، تنوع فرهنگی و انسجام اجتماعی و همچنین پیشگیری از مسائل اجتماعی و فرهنگی را نام برد. همچنین هدف ارزیابی تأثیر اجتماعی، اثبات تأثیر گذشته و اصلاح و بهبود عملکرد آتی است.

رویکرد سوم به بررسی این مسئله می‌پردازد که سیاست‌ها در عمل چگونه اجرا می‌شوند و تأثیر خاص و بالفعلی که بر زندگی مردم می‌گذارند چیست. ارزیابی تأثیر اجتماعی، بر این پیش فرض استوار است که رخدادهای توسعه محور دارای پیامدهای اجتماعی هستند و بنابراین، تصمیم‌سازان پیش از هرگونه اقدامی باید از پیامدهای عملشان آگاه شوند و افرادی که از طرح توسعه تأثیر می‌گیرند، فرصتی بیابند تا در طراحی سرنوشت آینده‌شان مشارکت کنند. امروزه مشارکت مردم و استفاده از دانش بومی در ارزیابی تأثیر اجتماعی، امری پذیرفته شده به حساب می‌آید. انجام دادن این ارزیابی، زمینه مناسب را برای توجه به دغدغه‌های اجتماعی طرح‌های توسعه فراهم می‌کند. درواقع، از طریق ارزیابی تأثیر اجتماعی طرح‌های توسعه، زمینه برای افزایش پذیرش طرح توسعه از یک سو و اقدامات جبرانی و کاهش تأثیرات نامطلوب بر اقشار

آسیب‌پذیر و فقیر از سوی دیگر فراهم می‌آید (پارسی و کیائی، ۱۳۹۵:۲۳۷). برای آنکه توسعه با نیازهای افراد تناسب داشته باشد، باید از جایی آغاز شود که نیازها و مشکلات واقعی وجود دارند. مردم مناطق محروم، به علت مشارکت نداشتن در راهبردهای توسعه نتوانسته‌اند مشکلات خود را شناسایی و بیان کنند (فرهنگی، ۱۳۹۰:۳۲۰).

در این پژوهش با توجه به رویکرد دوم روچ و با در نظر گرفتن ظرفیت‌های مردم بومی منطقه و میزان دستاوردهایی که توسعه برای آنان به ارمغان داشته است، به ارزیابی آثار توسعه‌ی صنعتی بر وضعیت اجتماعی مردم بومی منطقه می‌پردازیم و چند شاخص را به منظور تعیین وضعیت اجتماعی آنان بررسی می‌کنیم. این شاخص‌ها شامل توسعه اجتماعی، برابری اجتماعی، مسئولیت اجتماعی، توسعه فرهنگی، سازگاری فرهنگی و تغییر فرهنگی می‌باشد. با توجه به بررسی‌های اولیه به عمل آمده الگوی مفهومی زیر به عنوان مدل ارزیابی تأثیر اجتماعی در این پژوهش انتخاب شد و چارچوب تحقیق بر این اساس صورت گرفت.

شکل شماره ۱: (الگوی مفهومی مورد استفاده در طرح ارزیابی تأثیر اجتماعی فولاد مبارکه)

با توجه به الگوی مفهومی مورد استفاده در طرح ارزیابی تأثیرات فولاد بر منطقه مبارکه، مراحل انجام تحقیق ارزیابی به صورت نمودار زیر نشان داده شده است. در پژوهش‌های ارزیابی، یکی از کارکردهای اصلی ارزیابی تأثیر اجتماعی، پیش بینی تأثیر تغییرات تعریف شده، بر اجتماعات انسانی است. بنابراین مدیریت تأثیرات و برنامه‌ریزی برای آینده بعد از شناسایی تأثیرات، از مهمترین اهداف این نوع پژوهش اجتماعی است.

شکل شماره ۲: (مراحل متوالی انجام تحقیق ارزیابی)

پیشینه پژوهش

نویسندگان	عنوان	تأثیرات بررسی شده	مهم‌ترین یافته‌ها
مدنی و همکاران (۱۳۹۶)	ارزیابی اثرات زیست محیطی کارخانجات فولاد با استفاده از روش RIAM اصلاح شده، مطالعه موردی: فولاد تیام در استان گیلان	تأثیرات زیست محیطی	در دوران ساخت و ساز بیش‌ترین اثرات منفی ناشی از فعالیت احداث و برچیدن کارگاه، عملیات خاکی و احداث کمپ‌ها، بر پارامترهای کیفیت هوا، تراز صوتی، فرسایش خاک و منابع آب سطحی می‌باشد. همچنین تغییر کاربری اراضی و کاهش شاخص‌های بهداشتی از بارزترین اثرات منفی شناخته شده است. در دوران بهره‌برداری از کارخانه، موثرترین فعالیت‌های شناسایی شده شامل فرایند احتراق، برداشت از منابع آب زیر زمینی، دفع پسماندها، حمل و نقل مواد اولیه و... بوده که بر کیفیت هوای منطقه، تراز صوتی، کمیت منابع آب زیرزمینی و خصوصیات خاک منطقه اثر گذار بوده است.

نویسندگان	عنوان	تأثیرات بررسی شده	مهم ترین یافته‌ها
پارسی و کیائی (۱۳۹۵)	تأثیر توسعه صنعتی بر وضعیت اجتماعی مردم شهر عسلویه و نقش رسانه در مشارکت محلی	اثرات فرهنگی - اجتماعی	با پیشرفت توسعه صنعتی در الگوهای فرهنگی، ارزش‌ها و باورهای مردم تغییر کرده است. این تغییرات، بر حوزه‌های الگوی ازدواج و رابطه با جنس مخالف تأثیر گذاشته است. همچنین نتایج نشان می‌دهد با افزایش توسعه و پیشرفت صنعتی، مشارکت محلی نیز افزایش یافته است. همچنین مطابق یافته‌ها، عوامل دیگری غیر از رسانه در مشارکت مردم در طرح‌های توسعه‌ای اثرگذارند.
کاظمی و ادیب (۱۳۹۳)	بررسی تأثیرات اقتصادی، توسعه صنعتی و ارائه مناسب‌ترین گزینه مکانی جهت توسعه (نمونه موردی: کارخانه فولاد سیرجان)	تأثیرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	چهار مولفه اشتغال و افزایش درآمد، فعالیت‌های عمده اقتصادی و مهاجرت به داخل و خارج منطقه، به عنوان شاخص‌های موثر اقتصادی، اجتماعی، اجتماعی و فرهنگی در دو فاز ساخت و بهره برداری را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان داده است که انتخاب هر یک از سه ساختگاه پیشنهادی جهت احداث کارخانه فولاد سیرجان دارای تأثیرات مثبت بر توسعه منطقه می‌باشد.
کیانی و همکاران (۱۳۹۳)	بررسی اثرات اقتصادی - اجتماعی و محیط زیستی کارخانه سیمان هگمتان بر روستای شاهنجرین	اثرات اقتصادی - اجتماعی و زیست محیطی	مهمترین اثرات کارخانه سیمان بر روستای شاهنجرین در دسته عوامل اقتصادی و اجتماعی شامل افزایش اشتغال، پیشرفت اقتصادی در منطقه، افزایش امکانات و خدمات، به وجود آمدن شغل‌های جانبی، بهبود درآمد مردم روستا، راضی بودن مردم و افزایش کیفیت راه روستایی بوده است؛ همچنین عوامل زیست محیطی شامل تخریب اراضی زراعی و آلودگی منابع خاک و کاهش بهره‌وری کشاورزی و آلودگی صوتی در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند.
مدنی و همکاران (۱۳۹۲)	ارزیابی اثرات محیط زیستی احداث کارخانجات فولاد تیام بیستون با استفاده از روش پاستاکیا	اثرات زیست محیطی	بیشترین آثار منفی مربوط به فاز ساختمانی، در محیط فیزیکی - شیمیایی و در دامنه اثر منفی اندک A- و بیشترین اثرات مثبت مربوط به فاز بهره برداری، در محیط‌های اجتماعی- فرهنگی و اقتصادی- فنی و در دامنه اثر مثبت قابل ملاحظه (+C) می‌باشد.
کمالی (همایش پارس جنوبی، ۱۳۸۴)	چالش‌های فرهنگی و تغییرات ارزشی در منطقه پارس جنوبی	اثرات فرهنگی	این پژوهش، با هدف شناخت نظام ارزشی و سبک زندگی مردم محلی، به بررسی پوشش سنتی، رفتارهای مذهبی، ساختار قدرت در خانواده، حضور فعال زنان و دختران در جامعه، روابط با جنس مخالف، میزان گرایش به رسانه‌های مدرن و سبک معماری در مسکن پرداخته است. از پیشنهادهای این طرح، توجه به نوجوانان و دختران، توجه بیشتر به آموزش، پرهیز از تعارض‌های محلی و تبدیل طرح صنعتی به یک طرح ملی است.

نویسندگان	عنوان	تاثیرات بررسی شده	مهم‌ترین یافته‌ها
ختاتبه و دیگران (۲۰۲۰)	تاثیرات منفی زندگی در نزدیکی پالایشگاه نفت در اردن	زیست محیطی و سلامت انسانی	در تجزیه و تحلیل، مشکلات بهداشت تنفسی و سابقه سقط جنین در خانواده بین ساکنان ۲ شهر وجود داشت. فقط ۴.۷٪ از ساکنان الهاشیمیه در مقایسه با ۳۲.۹٪ در بین ساکنان بالما از شهر خود بسیار لذت می‌بردند. به‌طور کلی نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد که، ساکنان نزدیک به صنعت تصفیه روغن در اردن اثرات سوئی بر سلامتی خودشان گزارش می‌کنند، از جمله مشکلات تنفسی، بیماری‌های پوستی و درک بهداشت ضعیف.
هوک و دیگران (۲۰۱۸)	اثرات عملیات صنعتی بر تخریب بهداشت اجتماعی و زیست محیطی: شواهدی از یک کشور در حال توسعه کم (LDC)	تأثیرات اجتماعی	شیوه‌های ناپایدار صنایع آلاینده (مانند چرم سازی، کاغذ تفاله و کاغذ، کود، منسوجات و سیمان) تأثیر بسیار زیادی بر سلامت انسان و محیط طبیعی دارد و منجر به مشکلات عظیم اجتماعی-اکولوژیکی دارد. و هزینه‌های هنگفت اجتماعی را در کشورهایی مانند بنگلادش ایجاد می‌کند و درعین‌حال پاسخگویی به محیط زیست شرکت‌ها در صنایع آلاینده در بنگلادش تا حد زیادی وجود ندارد.

در بسیاری از پژوهش‌های پیشین به غیر از اثرات اجتماعی و فرهنگی، اثرات اقتصادی و زیست محیطی نیز بررسی شده است. ورود صنعت به یک منطقه قطعاً تاثیرات اقتصادی و زیست محیطی زیادی در بر دارد. اما تاثیرات فرهنگی و اجتماعی بسیار غیرمحسوس‌تر از تاثیرات اقتصادی و زیست محیطی است. در واقع، بسیاری از تاثیرات فرهنگی و اجتماعی ممکن است معلول وجود یک صنعت در نظر گرفته نشود. بنابراین، لزوم بررسی این اثرات در هر منطقه صنعتی و تلاش برای انجام مسئولیت اجتماعی و بهبود و توسعه اجتماعی و فرهنگی آن منطقه ضروری می‌نماید. پژوهش حاضر نیز تلاش می‌کند تا اثرات اجتماعی و فرهنگی صنعت فولاد مبارکه را با بررسی متغیرهایی مانند توسعه اجتماعی، برابری اجتماعی، مسئولیت اجتماعی، توسعه فرهنگی، تغییرات فرهنگی و سازگاری فرهنگی بر منطقه مبارکه بررسی کند و در زمینه اجرای مسئولیت اجتماعی شرکت راهکارها و پیشنهادهایی ارائه دهد.

روش‌شناسی پژوهش

در این پژوهش، براساس اطلاعات مورد نیاز متناسب با هدف، از روش پیمایش استفاده شد. مقطع زمانی پژوهش تابستان سال ۱۴۰۰ می‌باشد. جامعه آماری در این پژوهش، تمامی افراد بالای ۱۸ سال ساکن شهرستان مبارکه هستند. جمعیت شهرستان مبارکه در آخرین سرشماری

۱۵۰,۴۴۱ نفر اعلام شده است که با احتساب ۷۵ درصدی تقریبی، جمعیت افراد بالای ۱۸ سال، ۱۱۲,۸۳۰ نفر می‌باشند. به منظور پوشش حداکثری جامعه آماری، نمونه‌گیری به روش خوشه‌ای و تصادفی ساده انجام گرفت. بدین صورت که محدوده با توجه به مناطق مختلف (شهرهای مبارکه، دیزپچه، طالخونچه، کرکوند و زیباشهر) بررسی شد و حجم نمونه اختصاص یافته به هر منطقه مشخص شد. سپس در هر منطقه، با استفاده از روش تصادفی ساده، پاسخگویان مورد نظر انتخاب شدند و پرسشنامه‌ها در میان آنها توزیع شد. برای سنجش تأثیرات شرکت فولاد مبارکه بر اجتماع محلی، از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد و داده‌های حاصل، با استفاده از روش‌های کمی تجزیه و تحلیل شدند. اطلاعات پس از بازبینی و حذف داده‌های غلط و نارسا، در نرم‌افزار SPSS 23 پردازش شدند. در تحلیل داده‌ها، علاوه بر توصیف جداول یک بعدی، از ضرایب همبستگی، شاخص‌های آماری، میانگین، انحراف معیار و ... استفاده شد. به منظور تعیین تعداد نمونه از فرمول تعیین حجم نمونه، یعنی فرمول کوکران استفاده شد.

$$n = \frac{1/96^2 \cdot 0/05(1-0/5)}{0/06^2} = 480 \qquad n = \frac{z^2 p(1-p)}{d^2}$$

در رابطه بالا d خطای مطلق برآورد بوده و مقدار آن برابر $d=0/06$ در نظر گرفته شد. p نسبت شاخص مورد بررسی در تحقیق است و برای آنکه حجم نمونه ماکزیمم شود مقدار آن را برابر $0/5$ در نظر می‌گیرند. Z مقدار متناظر با توزیع احتمال نرمال با توجه به خطای نوع اول $\alpha=0/05$ می‌باشد که با توجه به جدول توزیع احتمال نرمال مقدار آن برابر $1/96$ می‌باشد. با لحاظ نمودن مقادیر فوق و جایگذاری در فرمول، حداقل حجم نمونه لازم برابر 480 نفر بدست آمد.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای تحقیق

- توسعه اجتماعی: توسعه اجتماعی فرایندی است که فعالیت‌ها و انرژی‌های بشر را در سطوح بالا برای رسیدن به نتایج بهتر سازماندهی و از توان او استفاده می‌کند (جاکبز و کلوند، ۱۳۸۷). به منظور عملیاتی کردن متغیر توسعه اجتماعی از گویه‌های تغییر ساختارهای اجتماعی، توسعه اجتماعی شهر مبارکه، افزایش شبکه ارتباطی با خارج از منطقه، انگیزه بازگشت برای مهاجران، احساس داشتن یک شهر پیشرفته، علاقه به تحصیل در حوزه صنعت، امکانات آموزشی جدید، افزایش رفاه و بیماری‌های ناشی از وجود صنعت استفاده شده است.

- برابری اجتماعی: برابری اجتماعی اموری است که در آن همه افراد یک جامعه خاص یا گروه‌ها وضعیت یکسانی در جنبه‌های خاصی، از جمله حقوق مدنی، حقوق مالکیت، و دسترسی برابر به کالاها و خدمات اجتماعی داشته باشند. با این حال، آن نیز شامل مفاهیم عدالت در سلامت، برابری اقتصادی و دیگر اوراق بهادار اجتماعی است. این همچنین شامل فرصت‌ها و

تعهدات برابر، و غیره در کل جامعه است. برابری اجتماعی نیاز به حذف طبقه اجتماعی یا کاست از نظر قانونی در اجرا و عدم وجود تبعیض در بخش غیرقابل انکار هویت فرد است (بیکر به نقل از موسی پسندی و پولادی، ۱۳۹۹). به منظور عملیاتی کردن متغیر برابری اجتماعی از گویه‌های مربوط به برابری فرصت کار، امکانات تفریحی، ارتقای سطح بهداشت، ترحیح مردم بر ماندن در منطقه، اختلاف طبقاتی و ایجاد نابرابری، ایجاد مشاغل متعدد برای بومیان و... استفاده شده است.

- **مسئولیت اجتماعی:** مسئولیت اجتماعی به عنوان چارچوبی اخلاقی شخص را، چه فرد چه سازمان، در مشارکت به امور اجتماعی که عمل به آن در سطح وسیع به منفعت جامعه خواهد بود، متعهد می‌سازد. مفهوم مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها کاملاً نزدیک به مفهوم توسعه پاینده و وابسته به سه عنصر اساسی شامل حمایت محیطی، رشد اقتصادی و عدالت اجتماعی است. توسعه پایدار به مفهوم افشا و گزارشگری مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها توجه خاصی دارد (مولینا، ۲۰۱۰). به منظور عملیاتی کردن متغیر مسئولیت اجتماعی از گویه‌هایی در زمینه برنامه‌های مربوط به مسئولیت اجتماعی، تاکید شرکت فولاد بر اهمیت مسئولیت اجتماعی خود، توسعه پایدار و ایجاد یک زندگی بهتر، برنامه‌های مفید برای شرکت و مردم منطقه و... استفاده شده است.

- **توسعه فرهنگی:** توسعه فرهنگی به معنای ایجاد تحول و خلق ارزش‌ها، روابط اخلاقی و هنجارهای مناسب است که برای ارضای نیازهای آدمی، زمینه‌های لازم را در قالب اجتماع فراهم می‌کند (آشوری به نقل از گراوند و پروانه، ۱۳۹۵). به منظور عملیاتی کردن متغیر توسعه فرهنگی از گویه‌های افزایش اقدامات فرهنگی، مشارکت در طرح‌های فرهنگی شهر، کمک به پیشرفت فرهنگی منطقه، بهبود امکانات ورزشی، فرهنگی شهر، بهبود منظر شهری و... استفاده شده است.

- **تغییر فرهنگی:** تغییرات فرهنگی شامل پدیده‌های مادی و ملموس و عناصر فرعی فرهنگ است که در کوتاه مدت اتفاق افتاده و هر فرد می‌تواند شاهد آن باشد. در واقع دگرگونی در لایه‌های سطحی با عنوان تغییر فرهنگی نامیده می‌شود (اینگلهارت، ۱۳۹۵). برای عملیاتی کردن متغیر تغییر فرهنگی از گویه‌های مربوط به مهاجرپذیر شدن منطقه، تاثیر فرهنگ مهاجران بر فرهنگ بومی و تغییرات عناصر مادی و پوشش مردم منطقه استفاده شده است.

- **سازگاری فرهنگی:** مهارتی که توان درک فرهنگی، یادگیری فزاینده درباره‌ی آن و شکل‌دهی طرز فکر برای سازش با آن فرهنگ را فراهم می‌آورد تا به هنگام برخورد با دیگر فرهنگ‌ها، رفتار خود را بهتر با آن تطبیق دهند. در حقیقت، سازگاری فرهنگی به افراد کمک

می‌کند به نحو مؤثری تفاوت‌های بین فرهنگی را کنترل و مدیریت کنند (کاوسی و فلاح‌نیا، ۱۳۹۶). به منظور عملیاتی کردن این متغیر نیز از گویه‌های مربوط به سازگاری مهاجران و کارکنان غیر بومی فولاد با ارزش‌های فرهنگی منطقه و میزان این سازگاری‌ها، همچنین میزان سازگاری مردم محلی با فرهنگ غیر بومی مهاجران استفاده شده است.

روایی و پایایی پرسشنامه

برای تعیین روایی پرسشنامه در این پژوهش، از روش روایی صوری و محتوا استفاده شد. بدین منظور در روش روایی صوری، تناسب مفاهیم، جملات و کلمات بکار رفته در پرسشنامه با موضوع تحقیق مورد بررسی و تایید قرار گرفت. برای اطمینان از روایی محتوا باید در موقع ساختن ابزار چنان عمل کرد که سوال‌های تشکیل‌دهنده ابزار، معرف قسمت‌های محتوای انتخاب شده باشد. در اجرای این طرح، از پرسشنامه خودساخته بر اساس مدل تحقیق استفاده شد و با استفاده از اعتبار صوری و اعتبار محتوا، ارتباط مفهومی و ساختاری سوالات با موضوع مورد بررسی، مورد ارزیابی و دقت نظر اساتید قرار گرفت در نهایت پس از طراحی اولیه و انجام اصلاحات، روایی آن مورد تایید قرار گرفت. پایایی این سوال را مطرح می‌کند که اگر به صورت مکرر چیزی را بسنجیم، تا چه حد امکان دارد که نتیجه یکسان باشد (به شرط اینکه چیزی تغییر نکرده باشد). شیوه‌هایی که می‌توان به وسیله آن‌ها به پایایی یک ابزار پی برد، چند دسته‌اند. در پیمایش معمولاً از آلفای کرونباخ استفاده می‌شود. برای پایلوت پژوهش، تعداد ۷۰ پرسشنامه در شهر مبارکه توزیع شد و میزان آلفای کرونباخ به اندازه مطلوبی (بالتر از ۰/۷) به دست آمد.

جدول ۱: میزان ضریب آلفای کرونباخ ابعاد مختلف پرسشنامه

ابعاد تأثیرات	تعداد گویه	آلفای کرونباخ
توسعه اجتماعی	۷	۰/۷۸۳
برابری اجتماعی	۶	۰/۸۴۱
مسئولیت اجتماعی	۱۲	۰/۷۱۲
توسعه فرهنگی	۷	۰/۷۶۵
تغییر فرهنگی	۷	۰/۸۱۴
سازگاری فرهنگی	۶	۰/۷۳۲
کل	۳۵	۰/۷۷۴

یافته‌های پژوهش

در این بخش نتایج و یافته‌های توصیفی پژوهش در قالب مشخصات پاسخگویان و بررسی نظرات شهروندان در رابطه با فعالیت‌ها و تاثیرات اجتماعی و فرهنگی فولاد مبارکه در منطقه ارائه می‌شود.

الف: یافته‌های جمعیت شناختی

در نمونه آماری ۴۷ درصد از پاسخگویان زن و ۵۳ درصد مرد می‌باشند. بیشترین فراوانی تحصیلات مربوط به لیسانس و بعد از آن دیپلم می‌باشد. ۳۰/۶ درصد لیسانس، ۲۴/۳ درصد دیپلم، ۲۲/۵ درصد فوق دیپلم، ۱۶/۵ درصد فوق لیسانس و بالاتر، ۶/۱ درصد ابتدایی و راهنمایی می‌باشند. همچنین ۴۰/۷ درصد در آمد خود را ۳ تا ۵ میلیون و ۴۰ درصد درآمد خود را کمتر از ۳ میلیون اعلام کرده‌اند. ۱۴/۴ درصد بین ۵ تا ۷ میلیون و ۴/۹ درصد نیز درآمد خود را ۴ تا ۷ تا ۱۰ میلیون اعلام کرده‌اند. از میان پاسخگویان، ۷۰ درصد شاغل، ۱۱/۹ درصد بیکار. ۱۰/۴ درصد خانه‌دار و ۲/۷ درصد بازنشسته می‌باشند.

ب: یافته‌های توصیفی

در این بخش به توصیف یافته‌های مربوط به پرسش‌های پژوهش می‌پردازیم. در جدول زیر گویه‌های اجتماعی پرسشنامه آمده است. آمار بدست آمده میانگین و انحراف استاندارد گویه‌های ذکر شده را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۲: میانگین و انحراف استاندارد مربوط به گویه‌های اجتماعی

گویه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد
تغییر ساختارهای اجتماعی	۳/۱۵	۱/۲۸۴
برابری فرصت کار	۱/۹۴	۱/۰۲۷
امکانات تفریحی	۲/۳۸	۱/۰۹۲
ارتقای سطح بهداشت	۲/۳۰	۱/۰۸۷
ترجیح مردم بر ماندن در منطقه	۲/۴۸	۱/۲۷۵
تغییر استانداردهای زندگی مردم	۳/۰۸	۱/۳۶۴
توسعه اجتماعی مبارکه	۳/۱۶	۱/۲۶۸
افزایش شبکه ارتباطی با خارج از منطقه	۳/۴۰	۱/۲۱۶

ادامه جدول شماره ۲

گویه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد
انگیزه بازگشت برای مهاجران	۲/۱۳	۱/۱۸۱
احساس داشتن یک شهر پیشرفته	۲/۴۶	۱/۲۹۷
علاقه به تحصیل در حوزه صنعت	۲/۹۵	۱/۳۲۳
امکانات آموزشی جدید	۲/۳۹	۱/۱۹۳
برنامه‌های مربوط به مسئولیت اجتماعی	۲/۷۰	۱/۱۰۶
تاکید بر اهمیت مسئولیت اجتماعی خود	۲/۶۵	۱/۲۶۷
توسعه پایدار و ایجاد یک زندگی بهتر	۲/۵۵	۱/۳۰۲
برنامه‌های مفید برای شرکت و مردم منطقه	۲/۵۶	۱/۳۰۴
اختلاف طبقاتی و ایجاد نابرابری	۳/۷۷	۱/۳۲۴
ایجاد مشاغل متعدد برای بومیان	۲/۷۲	۱/۳۰۳
افزایش رفاه	۲/۴۴	۱/۱۶۴
شکل‌گیری ترس از افزایش بیماری‌ها	۳/۳۴	۱/۵۵۸

همانگونه که از جدول ۲ مشخص است، بیشترین میانگین‌های گویه‌های اجتماعی به ترتیب مربوط می‌شود به اختلاف طبقاتی و ایجاد نابرابری با میانگین ۳/۷۷، افزایش شبکه ارتباطی با خارج از منطقه با میانگین ۳/۴۰، شکل‌گیری ترس از افزایش بیماری‌ها با میانگین ۳/۳۴، توسعه اجتماعی مبارکه با میانگین ۳/۱۶، تغییر ساختارهای اجتماعی با میانگین ۳/۱۵ و تغییر استانداردهای زندگی مردم با میانگین ۳/۰۸. و کمترین میانگین هم به برابری فرصت کار به میزان ۱/۹۴ و انگیزه بازگشت برای کسانی که از منطقه مبارکه به خارج از منطقه مهاجرت کرده‌اند با میزان ۲/۱۳، تعلق دارد.

در جدول زیر گویه‌های فرهنگی پرسشنامه آمده است. آمار بدست آمده میانگین و انحراف استاندارد گویه‌های ذکر شده را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۳: میانگین و انحراف استاندارد مربوط به گویه‌های فرهنگی

گویه‌ها	میانگین	انحراف استاندارد
افزایش اقدامات فرهنگی	۲/۴۴	۱/۱۲۶
مشارکت در طرح‌های فرهنگی شهر	۲/۶۱	۱/۱۴۴
کمک به پیشرفت فرهنگی منطقه	۲/۷۶	۱/۲۶۱
مهاجرپذیر شدن منطقه	۳/۸۷	۱/۱۴۹
تاثیر فرهنگ مهاجران بر فرهنگ بومی	۳/۶۸	۱/۲۰۴
سازگاری مهاجران و کارکنان غیر بومی فولاد با ارزش‌های فرهنگی منطقه	۲/۵۲	۱/۰۹۷
بهبود امکانات ورزشی، فرهنگی شهر	۳/۰۷	۱/۱۹۲
بهبود منظر شهری	۲/۴۷	۱/۲۳۵

با توجه به جدول ۳ بیشترین میانگین گویه‌های فرهنگی مربوط می‌شود به مهاجرپذیر شدن منطقه با میانگین ۳/۸۷، تاثیر فرهنگ مهاجران بر فرهنگ بومی با میزان ۳/۶۸ و بهبود امکانات ورزشی و فرهنگی شهر با میانگین ۳/۰۷. همچنین کمترین میانگین مربوط است به افزایش اقدامات فرهنگی با میزان ۲/۴۴ و سازگاری مهاجران و کارکنان غیر بومی فولاد با ارزش‌های فرهنگی منطقه با میزان ۲/۵۲.

پ: یافته‌های استنباطی

در این بخش به یافته‌های استنباطی پرداخته می‌شود. برای مقایسه میانگین اثرات اجتماعی فرهنگی از نظر پاسخگویان و با توجه به متغیرهای زمینه‌ای از آزمون F استفاده شد که نتایج در جدول زیر آمده است.

جدول شماره ۴: آزمون F برای مقایسه تفاوت میانگین متغیرهای زمینه‌ای در ارزیابی اثرات اجتماعی و فرهنگی فولاد مبارکه

Sig.	F	Mean Square	df		
.۰/۰۰	۱۲/۱۱۹	۱/۶۹۲	۵۹	بین گروهی	جنس * اجتماعی فرهنگی
		۰/۱۴۰	۸۳۰	درون گروهی	
			۸۸۹	کل	
.۰/۰۰	۱۱/۳۲۵	۸/۹۶۱	۵۹	بین گروهی	میزان تحصیلات * اجتماعی فرهنگی
		۰/۷۹۱	۸۲۴	درون گروهی	
			۸۸۳	کل	

ادامه جدول شماره ۴

Sig.	F	Mean Square	df		
.۰/۰۰	۹/۸۷۸	۴/۶۳۸	۵۸	بین گروهی	درآمد * اجتماعی فرهنگی
			۸۱۳	درون گروهی	
			۸۷۱	کل	
.۰/۰۰	۹/۹۸۴	۳/۸۸۷	۵۹	بین گروهی	وضعیت شغلی * اجتماعی فرهنگی
			۸۰۰	درون گروهی	
			۸۵۹	کل	
.۰/۰۰	۱۱/۶۲۶	۰/۵۵۷	۵۹	بین گروهی	محل سکونت * اجتماعی فرهنگی
			۸۱۶	درون گروهی	
			۸۷۵	کل	

با توجه به جدول ۴ و سطح معناداری به دست آمده که کمتر از ۰/۰۵ می باشد، تفاوت میانگین در گروه های جنسی، تحصیلات، درآمد، وضعیت شغلی، و محل سکونت معنادار است. بنابراین جدول تفاوت میانگین بین گروه های مختلف جنسیتی، تحصیلات، محل سکونت، درآمد و وضعیت شغلی در جدول زیر آمده است.

جدول شماره ۵: مقایسه میانگین ارزیابی تاثیرات در گروه های مختلف متغیرهای زمینه ای

میانگین	انحراف استاندارد		
۶۵/۲۶	۱۴/۰۸۸	زن	جنسیت
۵۶/۴۶	۱۳/۹۲۲	مرد	
۶۴/۰۰	۱۲/۷۴۹	ابتدایی و راهنمایی	تحصیلات
۵۸/۹۸	۱۷/۴۹۱	دیپلم	
۵۹/۰۵	۸/۹۴۷	فوق دیپلم	
۶۰/۲۰	۱۵/۳۳۱	لیسانس	
۶۰/۱۸	۱۴/۷۲۲	فوق لیسانس و بالاتر	
۵۹/۰۵	۱۴/۷۱۹	شهر	محل سکونت
۶۸/۵۰	۱۱/۹۰۸	روستا	
۵۸/۳۴	۱۳/۶۵۲	کمتر از ۳ میلیون	درآمد
۵۸/۳۹	۱۵/۸۰۷	۳ تا ۵ میلیون	
۶۷/۴۵	۱۲/۶۰۹	۵ تا ۷ میلیون	
۶۰/۱۳	۷/۴۹۷	۷ تا ۱۰ میلیون	
۶۰/۳۶	۱۴/۶۲۰	شاغل	وضعیت شغلی
۵۸/۲۸	۱۶/۵۴۵	بیکار	
۶۳/۸۹	۱۰/۱۴۰	خانه دار	
۵۴/۵۲	۲۰/۳۳۶	بازنشسته	

با توجه به جدول بالا، نمره‌ای که زنان به عملکرد اجتماعی فرهنگی فولاد در منطقه می‌دهند ۶۵/۲۶ می‌باشد که از نمره‌ای که مردان به این عملکرد داده‌اند بالاتر است. در متغیر تحصیلات نیز نمره افرادی که مدرک ابتدایی و راهنمایی دارند بالاتر از سایر گروه‌های تحصیلی و برابر با ۶۴/۰۰ است. در مورد متغیر محل سکونت نمره ساکنان روستا به عملکرد اجتماعی فرهنگی فولاد در منطقه ۶۸/۵۰ است و بالاتر از نمره ساکنان شهر است. همچنین افراد دارای درآمد بین ۵ تا ۷ میلیون نمره بالایی به عملکرد اجتماعی و فرهنگی فولاد داده‌اند که برابر است با ۶۷/۴۵. زنان خانه دار نیز نسبت به سایر گروه‌های شغلی از وضعیت اجتماعی و فرهنگی فولاد رضایت بیشتری دارند و نمره آنان ۶۳/۸۹ است و گروه بازنشسته کمترین نمره یعنی ۵۴/۵۲ را به این عملکرد داده است.

از ترکیب گویه‌های مربوط به تاثیرات اجتماعی و فرهنگی، ابعاد توسعه اجتماعی، مسئولیت اجتماعی، برابری اجتماعی، توسعه فرهنگی، تغییر فرهنگی و سازگاری فرهنگی تشکیل شده است.

جدول شماره ۶: نتایج آزمون مقایسه میانگین ابعاد تاثیرات فرهنگی و اجتماعی

ابعاد تاثیرات	میانگین	میانگین متوسط	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
توسعه اجتماعی	۲۹/۸۱	۲۲/۴۸	۷/۳۳	۲۹/۳۱	۳۰/۳۰
برابری اجتماعی	۹/۱۸	۳۹/۱۴	-۵/۲۱	۱۴/۰۱	۱۴/۷۵
مسئولیت اجتماعی	۱۲/۸۶	۸/۶۹	۴/۱۷	۱۲/۵۶	۱۳/۱۴
توسعه فرهنگی	۱۰/۸۸	۷/۱۸	۳/۷۰	۱۰/۶۲	۱۱/۱۳
تغییر فرهنگی	۷/۶۱	۵/۶۶	۱/۹۵	۷/۴۸	۷/۷۴
سازگاری فرهنگی	۶/۱۸	۴/۶۹	۱/۴۹	۶/۰۸	۶/۲۷

همانطوری که داده‌های جدول بالا نشان می‌دهد، میانگین به دست آمده از ابعاد توسعه اجتماعی با ۲۹/۸۱، مسئولیت اجتماعی با رقم ۱۲/۸۶، توسعه فرهنگی با رقم ۱۰/۸۸، تغییر فرهنگی با میزان ۷/۶۱ و سازگاری فرهنگی با رقم ۶/۱۸ بالاتر از میانگین متوسط است. اما در مورد بُعد برابری اجتماعی، میانگین پایین‌تر از میانگین متوسط با انحراف معیار -۵/۲۱ می‌باشد. به این معنی که از نظر پاسخگویان عملکرد فولاد مبارکه در مورد ابعاد ذکر شده بالاتر از میانگین متوسط بوده، اما در مورد برابری اجتماعی نتوانسته است رضایت مردم منطقه را جلب کند.

رابطه همبستگی بین ابعاد مختلف اجتماعی و فرهنگی نیز بررسی شدند. ضریب پیرسون و سطح معناداری روابط هر کدام از ابعاد توسعه اجتماعی، برابری اجتماعی، مسئولیت اجتماعی، توسعه فرهنگی، تغییر فرهنگی و سازگاری فرهنگی با سایر ابعاد در جدول زیر آمده است.

جدول شماره ۷: شدت رابطه و سطح معناداری بین ابعاد مختلف اثرات اجتماعی و فرهنگی

توسعه اجتماعی	برابری اجتماعی	مسئولیت اجتماعی	توسعه فرهنگی	تغییر فرهنگی	سازگاری فرهنگی
توسعه اجتماعی ضریب پیرسون	*	*	*	*	*
سطح معناداری	۰/۶۸۱	۰/۰۰۰			
برابری اجتماعی ضریب پیرسون	*	*	*	*	*
سطح معناداری	۰/۰۰۰				
مسئولیت اجتماعی ضریب پیرسون	۰/۷۲۳	۰/۶۷۷	*	*	*
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰			
توسعه فرهنگی ضریب پیرسون	۰/۷۴۱	۰/۶۸۷	۰/۷۷۱	*	*
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰		
تغییر فرهنگی ضریب پیرسون	۰/۰۸۸	-۰/۰۹۷	-۰/۰۸۱	۰/۳۷۷	*
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	
سازگاری فرهنگی ضریب پیرسون	۰/۳۲۴	۰/۲۲۹	۰/۲۳۵	۰/۳۵۲	-۰/۰۵۲
سطح معناداری	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۹۲

با توجه به جدول بالا و محاسبه ضریب پیرسون، بالاترین میزان تأثیر مربوط به تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت فولاد بر توسعه فرهنگی با ضریب ۰/۷۷۱ می‌باشد. بعد از آن تأثیر توسعه فرهنگی بر توسعه اجتماعی بالاترین میزان را با ضریب ۰/۷۴۱ دارد. رابطه مسئولیت اجتماعی بر توسعه اجتماعی با ضریب ۰/۷۲۳ و رابطه توسعه فرهنگی بر برابری اجتماعی با ضریب ۰/۶۸۷ و رابطه برابری اجتماعی بر توسعه اجتماعی با ضریب ۰/۶۸۱ نیز بالاترین روابط به دست آمده است و همه‌ی این روابط معنادار است. یعنی هر چه میزان انجام مسئولیت اجتماعی فولاد بیشتر باشد، در نتیجه میزان توسعه فرهنگی، توسعه اجتماعی و برابری اجتماعی نیز بیشتر خواهد بود. و اگر برابری اجتماعی افزایش یابد توسعه فرهنگی و توسعه اجتماعی نیز افزایش می‌یابد.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل، پایه‌هایی هستند که پیشنهادات بر اساس آن شکل می‌گیرند. بنابراین یکی از قسمت‌های مهم تحقیق که در واقع می‌تواند راهی برای تبدیل نتایج به راهکارهای موفقیت‌آمیز در آینده باشد نتیجه‌گیری‌های صحیح و پیشنهادات مربوط و مناسب است. نتیجه‌گیری‌هایی که

بر اساس تحلیل‌های صحیح ارائه شده باشد، می‌تواند مشکلات موجود بر سر راه سازمان‌ها و شرکت‌ها را برطرف کند. در این پژوهش نتایج پژوهش نشان داد که پاسخگویان عملکرد فولاد مبارکه را در زمینه‌ی توسعه اجتماعی، افزایش شبکه ارتباطی با خارج از منطقه، علاقه به تحصیل در حوزه صنعت، مهاجرپذیر شدن منطقه، بهبود امکانات ورزشی تفریحی شهر، مثبت و خوب ارزیابی کرده‌اند. درمورد زمینه‌های احساس داشتن یک شهر پیشرفته، اقدامات فرهنگی، مشارکت در طرح‌های فرهنگی شهر، کمک به پیشرفت فرهنگی منطقه، برنامه‌های مربوط به مسئولیت اجتماعی، اهمیت مسئولیت‌های اجتماعی خود نسبت به جامعه، برنامه‌های مفید برای شرکت فولاد و برای جامعه و مشارکت در بهبود منظر شهری، از نظر پاسخگویان عملکرد فولاد مبارکه در حد متوسط بوده است. و همچنین از نظر آنان شرکت فولاد در زمینه‌های برابری فرصت کار، امکانات تفریحی، ارتقای سطح بهداشت، ترجیح بر ماندن در شهر، ایجاد انگیزه برای مهاجران، امکانات آموزشی جدید، توسعه پایدار و ایجاد یک زندگی بهتر برای نسل‌های آینده، افزایش رفاه، کاهش فقر در منطقه، نابرابری، ایجاد مراکز بهداشتی جدید در منطقه و ترس از افزایش بیماری در منطقه ضعیف عمل کرده است.

با توجه به اینکه وجود شرکت فولاد در منطقه مبارکه باعث رونق و توسعه اقتصاد این شهر شده است و در تبدیل اقتصاد سنتی به صنعتی، اشتغال‌زایی و رفاه اقتصادی تاثیر زیادی داشته است، اما با این حال میانگین افزایش رفاه مردم ۲/۴۴ بوده و از نظر پاسخگویان پایین‌تر از حد متوسط است. و نکته مهم اینکه از نظر پاسخگویان ایجاد نابرابری و اختلاف طبقاتی در بین خانواده‌ها با میانگین ۳/۷۷ بالاترین میانگین از بین گویه‌های تاثیرات اجتماعی را دارد، به این معنی که شرکت فولاد در توسعه اقتصادی موفق بوده اما در کاهش نابرابری موفق نبوده است. در قسمتی دیگر از نتایج، برابری فرصت کار با میانگین ۱/۹۴ بسیار کم و نسبتاً پایین ارزیابی شده است، بدین معنی که شرکت فولاد مبارکه در توزیع مزایای حاصل از پروژه‌ها برای افراد محلی ناکام بوده است. از سوی دیگر حضور صنعت فولاد باعث افزایش انگیزه برای افزایش تحصیلات در حوزه صنعت و استخدام شده که این خود نکته‌ای مثبت محسوب می‌شود. اما در مورد توسعه فرهنگی اجتماعی، رفاه و مسئولیت اجتماعی تصور افراد این است که شرکت فولاد مبارکه در این زمینه به خوبی عمل نکرده است. بنابراین این سوال مطرح است که چرا با توجه به افزایش تولید و توسعه اجتماعی، رضایت افراد کاهش داشته است؟ در پاسخ می‌توان به این نتیجه رسید که افزایش تحصیلات و درآمد، شکاف طبقاتی و الگوی مصرف رسانه‌ای متناسب با این تحصیلات، آگاهی و رفاه موجب تغییر ذائقه فرهنگی اجتماعی افراد شده و همین امر سبب بالا رفتن انتظارات و افزایش ناراضی‌تبی شده است.

این نتایج همراستا با پژوهش‌های کاظمی و ادیب (۱۳۹۳) و کیانی و همکاران (۱۳۹۳) می‌باشد. در پژوهش کاظمی و ادیب چهار مولفه اشتغال و افزایش درآمد، فعالیت‌های عمده اقتصادی و مهاجرت به داخل و خارج منطقه، به عنوان شاخص‌های موثر اقتصادی، اجتماعی، اجتماعی و فرهنگی در دو فاز ساخت و بهره‌برداری مورد بررسی قرار گرفته‌اند. کیانی و همکاران نیز در پژوهش بررسی اثرات اقتصادی- اجتماعی و محیط زیستی کارخانه سیمان هگمتان بر روستای شاهنجرین به این نتیجه رسیدند که پیشرفت اقتصادی در منطقه، افزایش امکانات و خدمات، به وجود آمدن شغل‌های جانبی، بهبود درآمد مردم روستا، راضی بودن مردم و افزایش کیفیت راه روستایی از مزایای ورود صنعت در این منطقه بوده است. با توجه به رویکرد دوم روچ نیز به این نتیجه می‌رسیم که ظرفیت‌های گروه‌های گوناگون تا حدی تقویت شده و آنها اکنون توانسته‌اند به مزیت‌هایی دست یابند. توسعه اجتماعی، افزایش شبکه ارتباطی با خارج از منطقه، علاقه به تحصیل در حوزه صنعت، مهاجرپذیر شدن منطقه، بهبود امکانات ورزشی تفریحی شهر از دستاوردهای صنعت فولاد در منطقه بوده است. همچنین ارزیابی تأثیرات فولاد می‌تواند به توسعه پایدار و همه جانبه، ارتقای کیفیت زندگی، کاهش محرومیت و توسعه برابری اجتماعی درون نسلی و بین نسلی، افزایش بازدهی مداخله‌های توسعه‌ای، استفاده بهینه از منابع، تنوع فرهنگی و انسجام اجتماعی و همچنین پیشگیری از مسائل اجتماعی و فرهنگی کمک کند.

مسئولیت‌هایی که بر عهده یک شرکت عظیم (فولاد مبارکه) می‌باشد، به همان اندازه عظیم و مهم‌اند؛ یعنی به میزانی که شرکت‌ها بزرگ می‌شوند، اثر آن‌ها بر جامعه افزایش می‌یابد و این عامل نشان دهنده اهمیت مسئولیت اجتماعی در عرصه جامعه و روابط افراد است. این رابطه متقابل با جامعه است که اهمیت مسئولیت اجتماعی را نشان می‌دهد و اگر رابطه متقابل ایجاد نشود، محیط نامنی برای شرکت ایجاد می‌گردد. همانگونه که از نتایج نیز مشخص است تأثیر مسئولیت اجتماعی بر توسعه اجتماعی و توسعه فرهنگی منطقه بالاتر از سایر ابعاد است. همچنین تأثیر برابری اجتماعی بر توسعه اجتماعی ضریب بالایی دارد. و توسعه فرهنگی نیز بر توسعه اجتماعی تأثیرگذار است. بنابراین توجه به مسئولیت اجتماعی بطور مستقیم و غیرمستقیم بر رضایت شهروندان و انجام وظایف شرکت‌ها در قبال جامعه اثرگذار است.

مسئولیت‌پذیری یکی از مهم‌ترین مواردی بود که در بسیاری از پژوهش‌های مشابه در کشورهای دیگر نیز به آن اشاره شده است (ختاتبه و دیگران، ۲۰۲۰، هوک و دیگران، ۲۰۱۸) و دغدغه‌ای است که بسیار به آن اشاره شده است. فولادمبارکه، می‌تواند با به کارگیری کارشناسان، به آسیب‌شناسی مسایل مربوطه بپردازد، گزارش‌هایی شفاف ارائه دهد (مسئولیت‌پذیری)، و در کنار آن به طور مرتب کارها، و جبران خساراتی که به طرق گوناگون برای آن برنامه‌ریزی کرده است و به انجام هم رسانده است را گزارش دهد.

پیشنهادها

مسئولیت اجتماعی برای فولاد مبارکه مفهومی وسیع‌تر از فعالیت‌های گذشته این شرکت دارد. در دوران کنونی مسئولیت اجتماعی به طور اعم، به مجموعه فعالیت‌هایی گفته می‌شود که صاحبان سرمایه و بنگاه‌های اقتصادی به صورت داوطلبانه، به عنوان یک عضو مؤثر و مفید در جامعه، انجام می‌دهند. بنابراین از نظر اجتماعی مسئول بودن شرکت فولاد مبارکه یعنی این شرکت می‌بایست با اخلاق و با حساسیت نسبت به مسائل اجتماعی، فرهنگی و محیطی اطراف خود رفتار کند. تلاش برای برقراری مسئولیت اجتماعی از سوی مدیران شرکت فولاد، به افراد، سازمان‌ها و دولت کمک می‌کند تا اثری مثبت بر رشد و توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، حقوقی و زیست محیطی جامعه داشته باشند. مسئولیت اجتماعی شرکت فولاد مبارکه در راستای مأموریت همان شرکت تعریف می‌شود. در واقع مسئولیت اجتماعی برای فولاد تعهدی است برای مدیران اجتماعی که علاوه بر تأمین منافع خودشان، موجبات بهبود رفاه جامعه را نیز فراهم آورند. بنابراین، پیشنهادات زیر به منظور انجام هر چه بهتر مسئولیت اجتماعی فولاد مبارکه ارائه می‌شود:

- تعهد نسبت به جامعه اطراف در زمینه اقتصادی و سلامتی؛
- ماکسیمم کردن اثر مثبت عملیات شرکت بر جامعه (بهره بردن مردم منطقه از سود اقتصادی شرکت)؛
- برآوردن انتظارات عمومی از کسب و کار و به کارگیری بیشتر نیروهای بومی و افزایش فرصت کار؛
- عدم تبعیض در زمینه امکانات فرهنگی و ورزشی؛
- مشارکت در توسعه پایدار، شامل بهداشت و رفاه جامعه؛
- آموزش و توسعه همه شهروندان؛
- همکاری با ارگان‌های مختلف مثل آموزش و پرورش و یا اداره کار و رفاه اجتماعی و ...؛
- جلوگیری از خسارت‌ها و آسیب‌های اجتماعی، زیست محیطی، فرهنگی و ...
- کمک به کاهش نابرابری و اختلاف طبقاتی به وجود آمده ناشی از وجود صنایع در منطقه؛
- ایجاد مراکز بهداشتی به دلیل افزایش بیماری‌های ناشی از آلودگی هوا.

منابع

- اینگلهارت، رونالد (۱۳۹۵). *تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی*. ترجمه مریم وتر، تهران: نشر کویر.
- بکر، هنک و ونکلی، فرانک (۱۳۸۸). *راهنمای بین‌المللی برآورد پیامدهای اجتماعی*، ترجمه هادی جلیلی، تهران: معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران، دفتر مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- پارسی، حمیدرضا؛ کیائی، حوری (۱۳۹۵). تأثیر توسعه صنعتی بر وضعیت اجتماعی مردم شهر عسلویه و نقش رسانه در مشارکت محلی. *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، دوره ۵، شماره ۲، ۲۳۳-۲۵۳.
- جاکبز، گری و کلوند، هارلن (۱۳۸۷). *ابعاد نظریه‌ی توسعه‌ی اجتماعی، توسعه‌ی اجتماعی، جمعی از مترجمان*، تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات فرهنگی و اجتماعی، ۱۲۹-۱۷۶.
- روچ، کریس (۱۳۸۷). *ارزیابی تأثیر پروژه، ترجمه حسن چاوشیان*، تهران: نشر اختران.
- طالبیان، سید امیر؛ ملاکی، احمد (۱۳۹۱). ارائه مدلی برای ارزیابی تأثیرات اجتماعی در صنعت نفت و گاز ایران. *فصلنامه مطالعات توسعه‌ی اجتماعی- فرهنگی*، سال اول، شماره سوم.
- علینژاد (۱۳۹۲). توسعه و ساماندهی پارک جنگلی سرخه حصار و تأثیر آن بر امنیت اجتماعی پارک، *فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی*، شماره ۲۳.
- فاضلی، محمد (۱۳۸۹). *ارزیابی تأثیرات اجتماعی*، تهران: انتشارات جامعه شناسان.
- فرهنگی، علی‌اکبر؛ دانایی، ابوالفضل و جامع، رقیه (۱۳۹۰). *ارتباطات توسعه در جهان سوم*، تهران: مؤسسه خدمات فرهنگی رسا.
- کاظمی، فاطمه؛ ادیب، مهسا (۲۰۱۴). بررسی تأثیرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یک توسعه صنعتی و ارائه مناسب‌ترین گزینه مکانی جهت توسعه (نمونه موردی: کارخانه فولاد سیرجان). *کنفرانس بین‌المللی اقتصادهای سبز، بابلسر، ایران*.
- کاوسی، اسماعیل، فلاح‌نیا، محمود (۱۳۹۶). *ارایه مدل سازگاری فرهنگی کارکنان جدیدالاستخدام در سازمان‌های چندفرهنگی*. *فصلنامه علمی مطالعات میان فرهنگی*، ۱۱۲(۳۳)، ۱۰۱-۱۳۴.
- کمالی، افسانه (۱۳۸۴). *بررسی تغییرات ارزشی در ساکنان منطقه پارس جنوبی*. *همایش پارس جنوبی*.
- گراوند، مجتبی؛ پروانه، فرهاد (۱۳۹۵). *توسعه فرهنگی و بررسی ویژگی‌ها، ابعاد و اهداف آن از دیدگاه امام خمینی*. *پژوهشنامه متین*، شماره هفتادوهشت، ۱۲۷-۱۴۵.
- مدنی، ساجده؛ ملاماسی، سعید؛ نزاقتی اسماعیل زاده، رویا (۱۳۹۲). *ارزیابی اثرات محیط زیستی احداث کارخانجات فولاد تیام بیستون با استفاده از روش پاستاکیا*. *سومین کنفرانس برنامه‌ریزی و مدیریت محیط زیست*، تهران: دانشگاه تهران.

مدنی، ساجده؛ ملامسی، سعید؛ نزاکتی اسماعیل‌زاده، رویا. (۱۳۹۶). ارزیابی اثرات زیست محیطی کارخانجات فولاد با استفاده از روش RIAM اصلاح شده، مطالعه موردی: فولاد تیام در استان گیلان. *فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۱۹ «ویژه‌نامه شماره ۴»، ۴۰۹-۴۲۱. doi: 10.22034/jest.2017.10741

موسی پسندی، علی‌اصغر؛ پولادی، کمال. (۱۳۹۹). عدالت به مثابه برابری اجتماعی. *مجله پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی*، ۱۱(۴۳)، ۳۴۳-۳۶۳.

Carley, M. J. and Bustelo, E. S. (1984), **Social Impact Assessment and Monitoring: A Guide to the Literature**, Westview Press.

Hoque, Asadul; Mohiuddin, Muhammad; Su, Zhan (2018). Effects of Industrial Operations on Socio-Environmental and Public Health Degradation: Evidence from a Least Developing Country (LDC). *Sustainability*, 2018, 10, 3948.

Khatatbeh, Moawiah; Alzoubi, Kareem; Khabour, Omar; Al-Delaimy, Wael (2020). Adverse Health Impacts of Living near an Oil Refinery in Jordan. *Environmental Health Insights*, Volume 14: 1-9. <https://doi.org/10.1177/1178630220985794>

Molina, M. (2010). **The Corporate Role in Changing Society: A Model of Sense making and of Firm Characterization**. PHD Thesis, Business School, University at Ramon Lull, Available at: <https://dialnet.unirioja.es/servlet/tesis?codigo=87424>.

Pisani, J.A. & Sandham, L.A. (2006). Assessing the performance of SIA in the EIA context: A case study of South Africa. *Environmental Impact Assessment Review*, 26(8): 707-724.

Stolp, A. (2003), **Citizen Values Assessment**, in Becker, H. A. and Vanclay, F. (Eds), **The International Handbook of Social Impact Assessment: Conceptual and Methodological Advances**, Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited.

Western, J. and Lynch, M. (2000), "Overview of the SIA Process", In Laurence R. Goldman (Ed), **Social Impact Analysis: An Applied Anthropology**, Berg. pp. 35-62.